

IN MEMORIAM

Dragomir Vojnić

OPROŠTAJNI GOVOR NA ISPRAĆAJU PROF. DR. BRANKA HORVATA U ZAGREBU

Dragi moj Branko,

Veoma mi je teško prihvatiti činjenicu da si nas zauvijek napustio. To mi je to teže, što, ne samo da znam koliko si u tijeku svoga nadasve plodnoga i uspješnoga životnoga puta ostvario, nego i posebno zbog toga što znam koliko si još želio i mogao ostvariti.

Veliku težinu ovoga trenutka osjećam posebno zbog toga što smo mnogo godina tijesno surađivali i bili dobri drugovi i prijatelji.

Svaki čovjek, odlazeći sa scene života, ostavlja za sobom određenu prazninu. No, i premda se svi ljudi bez obzira na boju, nacionalnost, religiju, svjetonazor i spol rađaju jednaki, praznina koja nastaje za njima nije jednaka. Prazninu koja nastaje odlaskom sa scene života Branka Horvata biti će veoma teško popuniti.

Branko Horvat po svojim ljudskim, humanim, znanstvenim, intelektualnim, pedagoškim, istraživačkim, svjetonazornim i drugim kvalitetama bio je jedinstvena pojava na ovim našim prostorima.

Već u ranoj mladosti isticao se svojim jakim intelektom, nemirnim duhom i velikom željom za istraživanjem, sagledanjem i razumijevanjem društvenih kretanja i odnosa u sredini u kojoj je živio i djelovao.

Ponesen ratnim viorima Drugog svjetskoga rata već se u tinedžerskoj dobi našao među partizanima borcima narodnooslobodilačkog rata u Slavoniji i drugdje.

Ta ratna događanja imala su veliki utjecaj na njegov životni put i na ljudski i znanstveni razvitak.

Započeo je u prvim poslijeratnim godinama studij prirodnih znanosti u Zagrebu, ali ga je, njegov veliki interes za suvremena društvena zbivanja, posebno u sferi društvenih odnosa, usmjerio na studij društvenih znanosti. Završio je na početku pedesetih godina dvadesetoga stoljeća Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, gdje je stekao i prvi doktorat. Drugi doktorat ekonomskih znanosti stekao je u drugoj polovini pedesetih na Sveučilištu u Manchesteru. Spominjanje svih ovih podrobnosti u svjetlu posljednjega oproštajnog pozdrava sa svojim starim dobrim drugom i dugogodišnjim prijateljem Brankom Horvatom to mi je teže, što smo, osim osobnog i obiteljskog prijateljstva mnogo godina proveli u tijesnoj znanstvenoj i društvenoj suradnji. Radili smo mnogo godina zajedno u Ekonomskog institutu, Zagreb i na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radili smo isto tako godinama u Saveznom zavodu za društveno planiranje i Saveznom ekonomskom savjetu, u Sekciji za znanstveni rad republike i federacije i drugdje. Branko je bio osnivač Jugoslavenskog instituta za ekonomska istraživanja, gdje smo također surađivali.

Zajedno smo bili na studijskim boravcima u Engleskoj, studirajući dijelom iste ili slične skupine ekonomskih fenomena, posebno onih važnih za ostvarivanje prijeko potrebnih reformi.

Branko je na Sveučilištu Manchesteru radio pod mentorstvom poznatog svjetskog ekonomista Arthura Lewisa, a ja na Londonskoj ekonomskoj školi pod mentorstvom također poznatog Philipa Bookera. Zajedno smo crpili znanja od klasičara teorije tržišnog socijalizma Abbe Lerner i Oskara Langea. Branko je već tada bio po svojim reformskim stavovima poznat na međunarodnom planu. Spomenut ću samo njegove poznate javne diskusije sa prvim ekonomistom nobelovcem Janom Tinbergenom i poznatim američkim teoretičarem samoupravljanja i autora ilirske firme Benjaminom Wardom.

Svih tih godina naša je zajednička preokupacija bila usmjerena na teorijsko djelovanje i na praktično ostvarivanje društvenoekonomskih reformi. Na početku šezdesetih godina na tim su osnovama nastale dvije studije. Prva, kao poznata "žuta knjiga" u redakciji Branka Horvata. Druga, kao isto tako poznata "bijela knjiga" u redakciji Rikarda Langa. Obje su knjige bile osnovica velikog Savjetovanja koje je održano u Ekonomskom institutu, Zagreb u siječnju godine 1963. Te studije i to Savjetovanje predstavljali su svojevrsnu idejnoteorijsku osnovicu velike društvenoekonomske reforme iz godine 1965.

Ta je reforma, kao što je poznato, dala ton i pečat ukupnim kasnijim reformskim događanjima na ovim prostorima, pa i šire.

Branko Horvat je u tijeku osamdesetih sudjelovao u radu na Dugoročnom programu ekonomske stabilizacije kojim su na svršetku osamdesetih postavljene osnove opće demokratizacije, pluralizacije i tranzicije. Eksplozija balkanskog nacionalizma onemogućila je ostvarivanje onih prednosti koje su se mogle ostvariti pluralizacijom i demokratizacijom sustava samoupravljanja, što je inače na početku tranzicije i znanstveni i politički svijet od nas očekivao. Ostvarenja Slovenije donekle su ublažila razočaranja onih koji su od nas više očekivali. Jedan od onih koji su bili najviše razočarani činjenicom da je Hrvatska pripadala zemljama koje su bile najbolje pripremljene za opću demokratizaciju, pluralizaciju i tranziciju, a da su rezultati izostali, svakako je bio Branko Horvat. Branko je, međutim, i dalje ostao svojevrsni zaljubljenik u samoupravljanje, u čemu su ga sa simpatijama i podrškom slijedili brojni znanstvenici u zemlji i u svijetu. Prijašnjih je godina jedan od najistaknutijih znanstvenika teoretičara samoupravljanja bio poznati američki profesor sa sveučilišta u Yale-u Jaroslav Vanek. Prošle je godine u SAD objavljena knjiga Davida Prychitka u kojoj se velika pozornost poklanja radovima Branka Horvata. Nedavno je u Japanu objavljena knjiga poznatog profesora komparativnih studija Yoji Koyame, koji govori u kontekstu ostvarivanja tranzicije u Hrvatskoj o Branku Horvatu kao o doajenu hrvatske ekonomske znanosti. Takvo priznanje i takav status zaslužio je svojim ustrajnim, upornim, plodnim i, moglo bi se reći, genijalnim dugogodišnjim mukotrpnim radom. Jedan od prvih radova Branka Horvata vuče svoje korijene još iz njegovih mladih dana, kada je na početku pedesetih godina prošloga stoljeća govorio na prvom Kongresu ekonomista Jugoslavije u Portorožu. Taj je njegov nastup Jaša Davičo, urednik Ekonomske politike, ocijenio riječima “nova zvijezda je rođena”. Tako briljantnu ocjenu Branko Horvat je u tijeku kasnijih desetljeća potvrđivao brojnim radovima s područja ekonomske teorije i politike, i to posebno u onom segmentu koji se odnosi na ekonomsku analizu i planiranje. Među više stotina radova objavljenih u zemlji i svijetu spomenut ću samo knjige “Teorija planske privrede”, “Teorija vrijednosti, kapitala i kamata: novi pristup”, “Teorija međunarodne trgovine: alternativni pristup” i “Politička ekonomija socijalizma”. Sve su te knjige objavljene u SAD i u Engleskoj. “Politička ekonomija socijalizma” ušla je u najuži izbor za Nobelovu nagradu. Vijest da je Branko Horvat dobio Nobelovu nagradu procurila je od agencije Associated Press.

Budući da sam u to vrijeme zajedno s Brankom bio u Beogradu na zasjedanju Saveznog ekonomskog savjeta, Branko me je zamolio da odustanem od putovanja u Zagreb avionom, već da se u Zagreb vratimo njegovim kolima zato što je bio veoma uzbuđen. U Zagrebu me je dočekaio kabinet direktora Ekonomskog instituta preuređen u televizijski studio spomenute agencije. Dao sam veliki intervju. U Vjesniku i Danasu bile su već objavljene stranice posvećene Branku Horvatu. I bez obzira što je već pet minuta poslije dvanaest ta vijest povučena, ostaje činjenica da je Branku Horvatu za dlaku izbjegla Nobelova nagrada. Ta je činjenica to važnija,

što je osnovna poruka ove knjige bila ovakva: “ako možemo govoriti o političkoj ekonomiji socijalizma, onda možemo govoriti samo o samoupravnom socijalizmu, jer nijedan drugi, posebno realni, takav naziv ne zavređuje”.

Branko Horvat je do kraja svoga života vjerovao u nešto u što su u godinama hladnoga rata vjerovali i mnogi znanstvenici i političari - da je model samoupravljanja (uz opću demokratizaciju i pluralizaciju) bio na tragu rješavanja problema održivog razvitka osobito u sferi proturječja tržišta po kojima bogati, postaju sve bogatiji a siromašni sve siromašniji. No bez obzira na balkanska događanja u devedesetima problemi traganja za modelom održivog razvitka ostaju i dalje u samoj središnjici znanosti, posebno društvenih znanosti. A svekoliki znanstveni doprinos Branka Horvata u tim traganjima za modelom boljeg, humanijeg i ukratko, održivog razvitka suvremenoga svijeta ostaje u svojoj svojoj veličini neupitan.

Veličina životnog djela Branka Horvata ostat će veoma izražena i u brojnim istaknutim znanstvenicima koji su stasali pod njegovim mentorstvom.

Dragi moj Branko,

Opraštajući se od Tebe u ime Tvojih brojnih prijatelja i suradnika, posebno onih iz Ekonomskog instituta, Zagreb, gdje si i započeo svoju briljantnu znanstvenu misiju, a isto tako i u ime Hrvatskog društva ekonomista i Redakcijskog odbora časopisa Hrvatskog društva ekonomista Ekonomski pregled kojeg si bio odani suradnik, dakle, opraštajući se danas posljednji put od Tebe, moram Ti se za sve što si učinio i za našu ekonomsku znanost i za njezinu promociju širom svijeta najtoplije zahvaliti. Ti nas, moj dragi Branko, napuštaš, ali Tvoje veliko djelo ostaje. A to znači da svi ljudi, pa i velikani umiru, ali njihova djela ostaju.

Na kraju upućujem riječi iskrene sućuti Tvojim dragim supruzama Ranki i Tvojim dragim kćerkama Branki i Olgi, zetovima Siniši i Saši i unucima Arturu, Nikoli i Katarini. Oni će cijelog svog života biti veoma ponosni na takvom supruga, oca i djeda.

Neka Ti je vječna hvala i slava!